

UMUMTA’LIM MAKTABLARIDA FAVQULODDA VAZIYAT XAVFI TUG’ILGANDA VA SODIR BO’LGANDA MUHOFAZA TADBIRLARINI TASHKIL ETISH

Qambarov Abduvali Hamidovich

Toshkent viloyati Favqulodda vaziyatlar boshqarmasi

Chirchiq shahar Hayot faoliyati xavfsizligi o‘quv markazi o‘qituvchisi

Annotatsiya: Tabiiy va texnogen xususiyatli favqulodda vaziyatlarda aholini muhofaza qilish fuqaro muhofazasining asosiy vazifalaridan biridir. Shu sababli ham hududlarda, jumladan umumta’lim maktablarida favqulodda vaziyatlar sodir bo’lganda muhofaza tadbirlariga ilmiy jihatdan yondashish bugungi kunning dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi [1].

Kalit soʻzlar: muhofaza, vaziyat, medik, individual, nafas olish

Abstract: Protection of the population in natural and man-made emergency situations is one of the main tasks of civil protection. For this reason, a scientific approach to protection measures in the event of emergency situations in the regions, including general education schools, is one of the urgent issues of today [1].

Key words: protection, condition, medical, individual, breathing

Аннотация: Защита населения при чрезвычайных ситуациях природного и техногенного характера является одной из основных задач гражданской защиты. По этой причине научный подход к мерам защиты при возникновении чрезвычайных ситуаций в регионах, в том числе в общеобразовательных школах, является одним из актуальных вопросов современности [1].

Ключевые слова: защита, состояние, медицинский, индивидуальный, дыхание.

Asosiy qism. *Respublikamiz fuqaro muhofazasi tizimida aholini muhofaza qilishning asosiy yoʻnalishlari quyidagilardan iborat [2]:*

1. Aholini favqulodda vaziyat boshlanishi yoki boshlanganligi haqida xabardor qilish.
2. Aholini favqulotda vaziyat sodir boʻlgan joylardan boshqa xavfsiz joylarga evakuatsiya qilish.

3. Aholini fuqaro muhofazasini muhofaza qilish joylariga koʻchirish (berkitish).

Urush vaqtida aholini favqulotda vaziyatlardan muhofaza qilishning asosiy yunalishlari quyidagicha [3]:

1. Aholini fuqaro muhofazasining muhofaza qilish joylariga berkitish.
2. Aholini evakuatsiya qilish, ishchi va xizmatchilarni va ularning oilalarini birinchi kategoriya obektlaridan, shahardan tashqarida joylashgan, xavfsiz zonalarga va shahar tashqarisidagi hududlarga koʻchirish.

3. Aholi tomonidan shaxsiy individual himoya vositalarini nafas olish va terini himoya qilish uchun ishlatiladigan anjomlardan, medik vositalardan foydalanish.

Radiaktiv zararlanish va kimyoviy zaharlanish paytidagi chora tadbirlar [4]:

1. Shaxsiy himoya vositalaridan foydalanish.
2. Fuqaro muhofazasining muhofaza qurilmalarida berkinish va eng oddiy joylarda berkinish.

3. Zaharlangan joylarda boʻlganda belgilangan rejimlarga rioya qilish.

4. Zaharlangan joylardan zaharlanmagan joylarga evakuatsiya qilish.

5. Tibbiyot vositalarni ishlatishni qoʻllash.

6. Toʻla va qisman sanitar tadbirlarini olib borish.

Suv bosgan joylarda aholini muhofaza qilish [5].

1. Aholini asosan xavfsiz hududlarga evakuatsiya qilish;
2. Suv bosishi mumkin bo‘lgan hududlarda yashovchi aholini oldindan ogohlantirish, sodir bo‘lgan taqdirda qanday choralarni ko‘rishni oldindan tushintirish;
3. Tezkor evakuatsiya zarur bo‘lmagan vaqtda balandroq joylarga chiqib olish, keyinchalik esa xavfsiz joylarga evakuatsiya qilish.

Aholini muhofaza qilishda fuqaro muhofazasi muhandislik xizmati, ishchilar, korxonalar ishchilari quyidagi ishlarni o‘tkazishlari kerak:

1. Fuqaro muhofazasi muhofaza qilish joylarini qurish, shuningdek er osti qurilmalarini ta’minlash (er to‘larni, er osti o‘tish joylarini).
2. Qutqarish ishlarida ishtirok etish va boshqa ishlarni bajarish, imoratlarini tiklash, fuqaro muhofazasi qurilmalarini va muhandislik qurilmalarini tiklash.

Yong‘inlar bilan kurashish [6].

Yong‘in bu- kuchli issiqlik natijasida moddiy va ma’naviy boyliklarni bir necha daqiqada yo‘q qiluvchi, atrof-muhitni izdan chiqaruvchi favqulodda vaziyatdir. Yong‘in uy sharoitida nazorat qilinishi mumkin bo‘lgan dastlabki daqiqadan uch daqiqagacha bo‘lgan vaqt oralig‘ida nazorat qilib bo‘lmaydigan darajada kuchayadi.

Yong‘inlarga qarshi kurash asosan yong‘inga qarshi kurashadigan xizmatchilarga zimmasiga yuklatilgan, ular zamonaviy texnika bilan ta’minlangandirlar. Yong‘inlarga qarshi kurashishni takomillashtirish uchun yong‘inga qarshi muhofazani rejalashtirib borish va amaliy mashg‘ulotlarni o‘tkazib turish zarur. Fuqaro muhofazasida butun aholini yong‘inga qarshi kurashishgi o‘rgatish kerak, kerakli moslamalarni saqlash lozim. Elektr asbob-uskunalar, apparatlar, isitgichlar va isitish anjomlarini yong‘inga qarshi moslanganligi maqsadga muvofiqdir.

Aholini ko‘chirishni tashkil etish va o‘tkazish [6]

Aholini ko‘chirish - bu tabiiy va texnogen tushdagi favqulodda vaziyatlar zonalarida va ular yuzaga kelish ehtimoli bor zonalardan aholini transportda (piyoda) tashkiliy olib chiqish hamda uni oldindan (FV manbalarining shikastlovchi omillarining ta’sir zonalaridan tashqarida) tayyorlab quyilgan xavfsiz joylarga qisqa muddatli joylashtirish tadbirlari majmuidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yhati

1. O‘zbekiston Respublikasining 1999 yil 20 avgustdagi “Aholini va hududlarni tabiiy hamda texnogen xususiyatli favqulodda vaziyatlardan muhofaza qilish to‘g‘risida”gi Qonuni.
2. O‘zbekiston Respublikasining 2006 yil 28 sentabrdagi “Xavfli ishlab chiqarish ob’ektlarining sanoat xavfsizligi to‘g‘risida”gi Qonuni.
3. Abidova F.A., Abidov A.B. “Kuchli ta’sir etuvchi zaharli moddalarning hususiyatlari”. - O‘zR FVV FMI: 2013 y. – 530 b.
4. Sevastyuk T.V. “Silnodeystvuyushchie yadov’rtie veshchestva i zashita ot nix”. - M.: Voenizdat, 1989 g.
5. Turagalov T.J., Ilyosova Z.F. “Favqulodda vaziyatlar”. (qisqacha ruscha-o‘zbekcha ensiklopedik izohli lug‘at). – T.: FMI. 2016 y. – 220 b.
6. Sharipov A.X. “Kimyoviy xavfli ob’ektda va temir yo‘l transportida kuchli ta’sir etuvchi zaharli moddalarni saqlash”, uslubiy qo‘llanma. Toshkent temir yo‘l muhandislari instituti, 2010 y. - 23b.